

Л.О. Гала

Аптеки як заклади охорони здоров'я в контексті належної аптечної практики

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ

Ключові слова: *належна аптечна практика, здоров'я, аптека.*

Ключевые слова: *надлежащая аптечная практика, здоровье, аптека.*

Key words: *good Pharmacy Practice, the health, pharmacy.*

Вивчено досвід роботи аптек як закладів охорони здоров'я в розвинених країнах світу. Встановлено, що фармацевтичні працівники беруть активну участь у різноманітних соціальних проектах, спрямованих на зміцнення здоров'я населення та профілактику захворювань. Позитивний досвід діяльності іноземних колег слід впроваджувати в роботу вітчизняних аптечних закладів.

Изучен опыт работы аптек как учреждений здравоохранения в развитых странах мира. Установлено, что фармацевтические работники принимают активное участие в разнообразных социальных проектах, направленных на укрепление здоровья населения и профилактику заболеваний. Положительный опыт деятельности иностранных коллег следует внедрять в работу отечественных аптечных учреждений.

The experience of pharmacy work as the institution of health care system in the developed countries was studied. It was revealed that pharmaceutical workers take active part in different social projects that are aimed at the health strengthening and prevention of diseases. The positive experience of the foreign colleagues work has to be applied into the pharmacy work of our own country.

Пріоритетним напрямком реалізації Концепції Прозвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 роки, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 13.09.2010 р. №769, є впровадження на підприємствах і в організаціях фармацевтичного сектора системи забезпечення якості продукції та послуг, зокрема Належної аптечної практики (GPP), і положень документів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) щодо практики регулювання у сфері обігу лікарських засобів. У вимогах ВООЗ до GPP зазначається, що для виконання національних стандартів з укріплення здоров'я, освіти з питань здоров'я та профілактики захворювань слід заохочувати фармацевтичних працівників до просвітницької діяльності серед населення та активної участі в кампаніях зі зміцнення здоров'я [1,2]. Оскільки вітчизняна фармацевтична галузь має орієнтуватись на вимоги належних практик, актуальним є дослідження позитивного досвіду роботи аптечних закладів з впровадження міжнародних стандартів у різних країнах світу.

Зарубіжний досвід вирішення різноманітних аспектів проблеми формування здорового способу життя серед населення вивчав Ф.П. Ринда з метою впровадження в систему охорони здоров'я України. Розширення традиційних видів послуг, що надаються працівниками аптек за кордоном, досліджувала Р.І. Ягудіна [3,4]. Проте аналіз діяльності аптек в різних країнах світу щодо укріплення здоров'я, освіти з питань здоров'я та профілактики захворювань не здійснювали.

Мета роботи

На підставі вивчення досвіду функціонування аптек як закладів охорони здоров'я в різних країнах світу виділити напрямки діяльності, що можуть бути

запроваджені в аптеках України, для зміцнення здоров'я та профілактики захворювань серед населення.

Ініціатором привертання уваги світової громадськості до проблеми ролі фармацевта виступила Міжнародна фармацевтична федерація, яка тривалий час співпрацювала з ВООЗ. Так, у висновках Європейської регіональної наради ВООЗ «Роль фармацевта в роздрібній та лікарняній аптеці» (Мадрид, 1988) зазначено, що фармацевти, яким належить центральна роль в інформуванні пацієнтів щодо застосування ліків, також повинні сприяти пропаганді здорового способу життя. На другій нараді «Якісні фармацевтичні служби – користь для держави та суспільства» (Токіо, 1993) сформульовано концепцію фармацевтичного обслуговування, відповідно до якої в центрі діяльності фармацевта мають перебувати інтереси пацієнта, а не прибуток. У резолюції Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (1994) країнам-членам ВООЗ запропоновано повною мірою використовувати знання фармацевтів на всіх рівнях системи охорони здоров'я [5].

Фармацевтична практика реалізується в сфері охорони здоров'я, а тому має на меті покращувати здоров'я. Найбільш цитоване визначення здоров'я сформульовано в Статуті ВООЗ у 1946 р.: «здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не лише відсутність захворювань або фізичних вад». У подальші роки ВООЗ продовжила обговорення, і визначення здоров'я було переглянуто, проте на сьогодні єдиного визначення, що уніфікувало б усі грані сприйняття здоров'я, не існує. Його розуміння залежить від багатьох обставин, з яких складається життя і що зумовлюють усвідомлення здоров'я. Здоров'я – це право людини, отже доступ до медичної допомоги, у тому числі до основних лікарських засобів, є похідною цього права. Здоров'я є необхідною передумовою для

стабільного економічного та соціального розвитку. Наприклад, у багатьох країнах світу пандемія ВІЧ/СНІДу обмежує економічні досягнення та зводить нанівець результати зусиль національних систем охорони здоров'я. У 2004 р. лідери світової медсестринської, лікарської та фармацевтичної спільноти прийняли резолюцію, згідно з якою усі професіонали охорони здоров'я мають об'єднати всі можливі ресурси та зусилля для боротьби з ВІЛ/СНІДом. Пізніше, у липні 2005 р., лідери країн Великої вісімки взяли на себе зобов'язання об'єднати зусилля на шляху розширення доступу до послуг з лікування, догляду та профілактики ВІЛ/СНІДу за допомогою антиретровірусної терапії.

Людські ресурси – найбільш значущий компонент системи охорони здоров'я та надання медичної допомоги. Одним із ключових професіоналів охорони здоров'я, які мають бути мобілізовані та залучені у цей процес, є фармацевт. Велике значення має підготовка фармацевтів у царині профілактики ВІЛ/СНІДу, догляду та лікування таких пацієнтів як у рамках базової освіти, так і післядипломного навчання. Програма та процес навчання фармацевтів мають залежати від тих обов'язків і зон відповідальності, що будуть на них покладені. Оскільки спеціальні знання та діяльність фармацевтів здійснюють неабиякий вплив на надання допомоги при лікуванні та профілактиці ВІЛ/СНІДу, прихильність до тривалої підтримки пацієнтів з ВІЛ/СНІДом постає однією з важливих сфер, до яких необхідно долучитись фармацевтові.

У 2004 р. Міжнародна фармацевтична федерація започаткувала «Міжнародне партнерство фармацевтів з протидії ВІЛ/СНІДу», діяльність якого сконцентрована у трьох основних напрямках: освіта, документообіг та обмін досвідом. Сюди належать навчальні модулі, нормативні документи, корисні публікації, відомості про відповідні національні та міжнародні організації, ведеться постійно обновлюваний календар заходів, наведено список контактів для обміну поглядами та досвідом між фармацевтами. Ця ініціатива сприяє об'єднанню професійних зусиль фармацевтів усього світу, які працюють у царині боротьби з ВІЛ/СНІДом [6].

Традиційна роль фармацевтичного працівника як особи, яка лише виготовляє та реалізує лікарські засоби, поступово змінюється. В якості прикладу успішного міжнародного досвіду в області розвитку аптечних послуг можна навести державну програму Великої Британії «Обирай здоров'я в аптеці. Програма для фармсектора охорони здоров'я на 2005–2015 рр.», в якій чітко прописано динаміку розвитку ролі фармацевтичного спеціаліста в найближчому майбутньому. У цій країні реалізуються різноманітні програми, спрямовані на підтримку і збереження здоров'я нації, а аптеки, поряд з традиційними видами послуг, надають й інші види фармацевтичної допомоги, наприклад, програми з управління станом хворого при артеріальній гіпертензії, бронхіальній астмі, цукровому діабеті, програми зни-

ження ваги та збереження волосся, програми для осіб похилого віку, програми для дітей, запобігання небажаній вагітності, допомога в боротьбі з палінням, підбір окулярів з обов'язковим тестуванням зору, запобігання зловживанню підконтрольними лікарськими засобами, послуги з добору та продажу слухових апаратів, тестування показників стану здоров'я (вимірювання тиску, рівня холестерину, цукру в крові), тривалі програми поліпшення якості життя шляхом ведення здорового способу життя, послуги з вакцинації, проведення приватних консультацій щодо правильного застосування лікарських засобів, рекомендації щодо формування «аптечки мандрівника» та використання парафармацевтики [4,7,8].

Німецькі аптеки також вражають неймовірною кількістю вільнодоступної та безкоштовної літератури про здоров'я. Власне, це не стандартні буклети про окремий препарат чи ліки певного виробника, а брошури (журнали), присвячені конкретному захворюванню, наприклад, діабету чи гіпертонії, або розраховані на конкретну цільову аудиторію (вагітних, матерів, літніх людей) [9]. Монітори з рекламними сюжетами на теми здоров'я, консультації лікаря, додаткові послуги, як-от вимірювання тиску чи зважування – це вже стандарт для європейських аптек.

Цікавим є досвід роботи фармацевтів Японії, котрі повинні контролювати санітарний стан навколишнього середовища в школах, що знаходяться поряд з аптеками. Ця унікальна система «шкільного фармацевта» дає можливість стежити за якістю води, повітря, рівнем освітлення, шуму та за іншими факторами навколишнього середовища, а також проводити бесіди з учнями про відповідальне використання ліків і небезпеку неправильного їх застосування [10].

У країнах Європи мережа незалежних аптек Алфегга-Аптека протягом року проводить Європейську програму тематичних і профілактичних кампаній. Тематичні заходи здійснюються сезонно (зазвичай 1 раз на місяць) і висвітлюють такі теми, як застуда, алергія, захист від сонця. Профілактичні кампанії розглядають питання цілорічної важливості (астма, діабет, остеопороз). Так, наприклад, в поточному році разом з фармацевтичною фірмою Ferrrosan проведено кампанію «Турбота про зір», під час якої пацієнтам пропонували перевірити зір за допомогою таблиці Амслера та отримати рекомендації від спеціалістів аптек. Для забезпечення працівників інформаційними ресурсами консультанти Алфегга-Аптеки проводять тренінги з проблематики та продукції, що бере участь у програмі. Для підтримки кампанії використовуються інформаційні матеріали виробника (плакати, буклети для пацієнтів та інформаційні матеріали для спеціалістів). Журнал для споживачів, який випускає Алфегга-Аптека, є додатковим джерелом медичних рекомендацій та інформації [11].

За результатами національної кампанії «Зупини діабет – зроби тест зараз», проведеної в аптеках Швейцарії, у

7% респондентів виявлено підозру на цукровий діабет, а у 71% осіб похилого віку – щонайменше 2 фактори ризику розвитку хвороби. Проведення цього заходу дозволяє виявити цукровий діабет на ранньому етапі та розпочати консультації серед споживачів щодо зміни способу життя [12].

У польських аптеках активну підтримку отримала програма «Роль фармацевта у підтримці нікотинзамісної терапії», під час проведення якої фармацевти, компетентні в питаннях здоров'я, надавали корисні послуги пацієнтам з ніотиновою залежністю, котрі прагнули покинути палити. Проте виявлено обмежений рівень знань спеціалістів про шкоду паління та методи лікування ніотинової залежності, що інколи стає причиною недостатньої ефективності консультування [13,14].

У 2010 році в Австралії проведено телефонне опитування серед населення щодо задоволення пацієнтів якістю послуг, що надають в аптеках. 51% опитаних відзначили, що фармацевти здатні забезпечити перевірку артеріального тиску та тестування на цукровий діабет, а 76% респондентів вважають, що з метою профілактики серцево-судинних захворювань фармацевти в змозі допомогти змінити спосіб життя [15].

Дослідження, проведене серед фармацевтів Кувейту, мало на меті оцінити ступінь участі працівників аптек у консультуванні пацієнтів з тем зміцнення здоров'я. Встановлено, що 95% респондентів позитивно ставляться до консультування населення з питань охорони здоров'я та зазначають свою відповідальність за надану інформацію, у зв'язку з чим 84% опитаних заявили про готовність більше дізнатись про методи збереження здоров'я [16]. Дослідження ступеня участі фармацевтів у заходах зі зміцнення здоров'я при пухлинах молочної залози, проведені в Катарі, виявили готовність 60% опитаних спеціалістів займатись даною діяльністю. При цьому перешкодами для такої роботи 79% респондентів вважають недостатність навчальних матеріалів і відсутність громадського визнання (61%) [17].

Аналіз даних наукової літератури дає можливість виділити напрями діяльності аптечних закладів, що є позитивним надбанням закордонних колег та на які слід звернути увагу вітчизняним аптекам для поліпшення роботи зі зміцнення здоров'я населення. Розглядаючи розширення асортименту аптечних товарів і послуг у розвинених країнах світу, слід звернути увагу, що, ма-

буть, не варто нашим аптекам наслідувати такі додаткові послуги, як продаж сувенірів, аксесуарів для фотографій, різноманітних подарунків, електропобутових приладів тощо. Слід зберегти «обличчя» аптеки, але при цьому зробити її сучасною. Ми маємо використати все, що спричиняє підвищення якості та доступності лікарської допомоги, поліпшення здоров'я населення. Інколи це елементарні речі, що не потребують значних фінансових витрат, проте мають вагомий результат. Необхідно звернути увагу провізора, в першу чергу, на соціальну функцію аптеки як закладу охорони здоров'я, адже поки що наш працівник «першого столу» у більшості випадків лише продає ліки.

Висновки

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити наступні напрями діяльності аптек за кордоном, на які слід звернути увагу фармацевтичній спільноті в Україні з метою поліпшення здоров'я населення:

- підтримка широкого асортименту засобів для здоров'я в аптечних закладах;
- урізноманітнення додаткових послуг, що спрямовані на тестування показників здоров'я та програми з їх корекції;
- забезпечення відвідувачів аптеки безкоштовними матеріалами стосовно питань збереження та поліпшення стану здоров'я;
- участь у програмах, спрямованих на виявлення ознак розповсюджених захворювань та зміну способу життя;
- підтримка програм, направлених на боротьбу зі шкідливими звичками, що є причиною багатьох хвороб;
- систематичне відвідування тренінгів, тематичних занять та інших заходів для підвищення рівня професіоналізму працівників аптек.

Пропаганда здорового способу життя має стати невід'ємною частиною діяльності аптеки як закладу охорони здоров'я. Підвищення санітарної культури населення, навчання кожного громадянина наданню самопомоги і взаємодопомоги є одним із методів профілактики захворювань, травматизму й формування здорового способу життя.

Перспективи подальших досліджень спрямовано на впровадження позитивного досвіду діяльності аптечних закладів різних країн світу щодо зміцнення здоров'я та профілактики захворювань.

Список літератури

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.09.2010 р. №769 «Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.com.ua>
2. Надлежащая аптечная практика в Новых Независимых Государствах. Руководство по разработке и внедрению стандартов // Провизор. – 2002. – №18. – С. 6–13.
3. Ринда Ф.П. Зарубіжний досвід вирішення деяких аспектів здорового способу життя / Ф.П. Ринда // Україна. Здоров'я нації. – 2008. – №2. – С. 54–59.
4. Ягудина Р.И. Тенденции развития аптечной системы за рубежом / Р.И. Ягудина // Рос. аптеки. – 2009. – №20. – С. 12–16.
5. Мешковский А. ВОЗ о роли фармацевта [Електронний ресурс]./ Мешковский А. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/12892>
6. Developing pharmacy practice: a focus on patient care. Handbook – 2006 edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fip.org/files/fip/publications/DevelopingPharmacyPractice/DevelopingPharmacyPracticeEN.pdf>

7. *Абрамова С.* На пороге будущего с «меткой» високосного / С. Абрамова, А. Шарафанович // Рос. аптеки. – 2008. – №24. – С. 17–19.
8. *Noyce P.R.* Providing patient care through community pharmacies in the UK: policy, practice, and research / P.R. Noyce // Ann. Pharmacother. – 2007. – Vol. 41, №5. – P. 861–868.
9. *Дорожовець Х.* Основи здоров'я по-німецьки [Електронний ресурс] / Х. Дорожовець. – Режим доступу: http://www.aptekaGal.com.ua/show_article.php?year=2007&month=18&num=10
10. Фармація и медицина Японии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://medi.az/index.php?option=com_content&task=view&id=254&Itemid=1
11. Електронне обучение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alliance-healthcare.ru/gazett.aspx?rel=12>
12. Sequential screening for diabetes – evaluation of a campaign in Swiss community pharmacies / K.E. Hersberger, A. Botomino, M. Mancini [et al.] // Pharm. World Sci. – 2006. – Vol. 28, №3. – P. 171–179.
13. *Panas M.* Preparation of a programme entitled «The role of pharmacists in providing support for nicotine replacement therapy in public pharmacies» / M. Panas, J. Brandys // Przegl. Lek. – 2008. – Vol. 65, №10. – P. 719–723.
14. Assessment of the effectiveness of pharmacists' activities in treatment of tobacco-addicted patients in the context of pharmacists' counselling in Cracow's pharmacies / J. Brandys, M. Panas, A. Skowron [et al.] // Przegl. Lek. – 2009. – Vol. 66, №10. – P. 836–840.
15. Public perceptions of the role of Australian pharmacists in cardiovascular disease / G.M. Peterson, S.L. Jackson, J.D. Hughes [et al.] // J. Clin. Pharm. Ther. – 2010. – Vol. 35, №6. – P. 671–677.
16. *Awad A.* Health promotion and education activities of community pharmacists in Kuwait / A. Awad, E. Abahussain // Pharm. World Sci. – 2010. – Vol. 32, №2. – P. 146–153.
17. *El Hajj M.S.* Breast cancer health promotion in Qatar: a survey of community pharmacists' interests and needs / M.S. El Hajj, Y. Hamid // Int. J. Clin. Pharm. – 2011. – Vol. 33, №1. – P. 70–79.

Відомості про автора:

Гала Л.О., к.фарм. н., доцент каф. організації та економіки фармації, НМУ ім. О.О. Богомольця.

Адреса для листування:

Гала Лілія Олексіївна. 01601, м. Київ, вул. Пушкінська, 22, каф. ОЕФ, НМУ ім. О.О. Богомольця.

Тел.: (050) 353 05 71.

E-mail: lil7lil@ukr.net

Надійшла в редакцію 8.11. 2011 р.